

Anadolu Din ve İnançları Platformu / Kültürel Mirasımızı Sırtlayanlar / Bölüm 2

Hakan Aytekin ile “Enstantane Belgeseli ve Süryani Diasporası”

KONULAR: Belgeselin oluşumu, prodüksiyon aşamaları, sözlü tarih çalışmalarının önemi.

ADİP için hazırladığımız “Kültürel Mirasımızı Sırtlayanlar” söyleş serimizin ikinci bölümünde belgesel film yönetmeni Hakan Aytekin ile "Enstantane" filmini konuşacağız. Söyleşimiz sözlü tarih disiplini açısından da detaylar içeriyor.

Nükhet Everi- Hakan Aytekin başlangıçta sizden bahsetmek istiyorum. Hakan Aytekin kimdir? Ve neden bu filmi çektiniz? Sizi dinleyelim.

Hakan Aytekin- 1961 Ankara doğumluyum. İletişim alanında eğitim aldım ve iletişim alanında da eğitim veriyorum. Sinemanın hemen hemen her alanıyla ilgili olmakla birlikte asıl alanım belgesel sinema. 1978'den beri belgesel sinema dünyasının içindeyim. Özellikle Anadolu kültürleri, kültürel geçmişi üzerine çokça belgeselde görev aldım. Aşağı yukarı 20 yıldır da özellikle Süryani kültürü üzerine yoğunlaştım.

Bu bir tesadüf değildi. Uzun yıllardır biriktirdiğim bir çabanın sonucuydu.1992 yılında TRT'ye gönderilen bir istek mektubu ile ben ilk kez Süryaniler hakkında bilgi sahibi olmuşum. Daha önce Mardin'in Harabe Mişke köyünde yaşayan bir Süryani, İsa Bakır Hollanda'ya iltica ediyor. Türkiye'ye bir mektup yazıyor. Kendisi gibi dünyanın değişik yerlerine dağılan insanlar için “Hasret Rüzgârı” türküsünü çalmalarını istiyordu.

Böyle bir mektup beni Süryanilerle tanışmaya ve yüzleşmeye zorladı. Uzun yıllar Süryaniler konusunda okudum, araştırma yaptım. 2001'de “Işık Sesini Arıyor” filmiyle ilk Süryaniler üzerine olan ilk filmi gerçekleştirdim.

Daha sonra benim bu yola girmeme neden olan İsa Bakır üzerine ve onun o mektubu üzerine bir dizi yazışmalar, farklı mecralarda bu konuda yazılmış makaleler, öyküler söz konusu oldu. Bunların tamamını bir araya getiren “Hasret Rüzgarı” adında üç dilli (Türkçe, İngilizce, Süryanice) bir kitap yaptım.

Kitabı bastıktan sonra yine bir tesadüf, UNESCO'nun 2007'yi “Dünya Kaybolan Diller Yılı” ilan etmesinden hareketle Süryanice üzerine bir film yapmak istedim. Yarına Bir Harf belgeselini yaptım. İkinci film, bir kültürün en önemli taşıyıcı unsurlarından biri olan yazıyı anlatan bir filmi.

Hep isteğim bir diaspora filmi yapmaktı. O da bir gece ansızın çıka geldi. Facebook'ta karşılaştığım bir fotoğraf karesi, bir enstantane bana “Enstantane” filminin çıkış kaynağı oldu. Bu fotoğraf 80'li yılların sonunda İdil'de çekilmiş. Çoluk, çocuk, genç kızlı erkekle 18 Süryani'nin olduğu bir fotoğraftı. Altında da duygu dolu bir şeyler yazılıydı. Fotoğrafi paylaşan Ferit Sağ'ı tanıyorum. Hemen Ferit Sağ'ı yazdım, “yardımcı olursan ben bir filme başlıyorum” dedim. Dedim senin fotoğrafın filmini çekeceğim ve benim yanımdaysan bu işe girişeceğim dedim. Çok heyecanlandı ve biz o 18 kişinin peşine düştük. Bu fotoğraf karesinin, göçü anlatabilecek, yüz binlerce belki milyonlarca anıyı ifade edecek bir film yapabilir miyim diye yola çıktım.

Nükhet Everi- Peki bu serüven nasıl adım adım ilerledi? Biraz anlatabilir misin?

Hakan Aytekin- Elde sadece bir fotoğraf var. Fotoğrafın kimin tarafından çekildiği, nerede çekildiği, ne zaman çekildiği, nasıl çekildiğine ilişkin hiçbir bilgi yok. İlk etapta hemen o 18 kişiyi saptamaya çalıştık. Bugün neredeler? Ne durumdalar? Kaç yaşına geldiler? Ne zaman göçmüşler? Aşağı yukarı göç öyküleri nasıl kurulmuş? Bugün medeni durumları nasıl? Çünkü orada fotoğrafta çocuk yaşındalar. Bu insanlar peyderpey göç etmişler. Toplu bir göç, anlık bir kopuş değil. Yıllar içine yayılan bir göç. Yaklaşık 20 yılda gerçekleşmiş o 18 kişinin göçü.

En erken 1983. En son giden 2003 tarihli.

Ben bir hatırlatıcı unsur olarak fotoğrafı onların önüne çıkarmadım. Fotoğrafi göstermeden konuştum onlarla, etki altında bırakmak istemedim. Nerede çekmişlerdi? Niçin o gün çekilmişti? Fotoğraf dışında orada neler olurdu gibi soruları sorduk. Mesela en kritik sorulardan biri “Fotoğrafta kimler vardı?” Dolayısıyla önce onların zihninde kalan tortuları çıkarmaya çalıştım. Sonra fotoğrafı onların önüne çıkardım. Fotoğrafi ellerine aldıklarında o ana kadar hatırlananla fotoğrafın hatırlattıkları bazen çok çakıştı, bazen ters düştü. Yani bir gerçeklik var, hatırladıklarımız var, hatırladığımızı sandıklarımız var. Ya da öyle hatırlamak istediklerimiz var. Çünkü bellek aslında geçmişi yeniden kuruyor. Ve bunu kurarken mutlaka bugünün gereklerine göre kuruyor geçmişi. Bu benim zaten aynı zamanda akademik olarak üzerinde çalıştığım bir alan. Sözlü tarih üzerine çalışıyorum.

Avantajım şu oldu, sorduğum sorulara bazen benzer, bazen çok çelişen cevaplar verdiler ve bu da filmin akışkanlığını sağladı. Dolayısıyla hatırlama, unutma duygusu, şaşkınlığı sayesinde filmin içinde sorularla beraber o insani çerçeveyi çizdiğini düşünüyorum. Film biter bitmez hemen koltuğumuzun altına aldık Özcan Geçer’le beraber. Benim can yoldaşım, yapım arkadaşım. Önce filmin kahramanlarının olduğu şehirlerde gösteriler yaptık. Üç Almanya’da, üç İsviçre’de altı tane gösteri yaptık ve bu gösterilerin de büyük kısmını sinema salonunda gerçekleştirdik. İsviçre’de o ilk turnenin finalini de Locarno Film Festivali’nin yapıldığı salonlardan birinde yaptık. Kısa bir süre sonra İsveç’e gittik. Çünkü İsveç’te çok sayıda Süryani yaşıyor. Onlardan her türlü desteği alabiliyorum. Çünkü belli bir entelektüel çevre İsveç’te yer alıyor. Çeviri söz konusu olduğunda, ilişkiler söz konusu olduğunda veya orada gösterimler söz konusu olduğunda kucak açan bir Süryani cemaat var.